

3) <https://www.rbc.ua/rus/news/nbu-sohranil-prognoz-inflyatsii-2017-2019-1492759617.html>

4) <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5) <http://www.heritage.org/index/>

6) <https://ukr.media/ukrain/299581/>

Стаття надійшла до редакції 25.08.2017 р.

УДК 339.92

Столярчук Я. М.

д.е.н., професор кафедри
міжнародної економіки КНЕУ

СУЧАСНА МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ: ГЛОБАЛЬНИЙ ФОРМАТ, РЕГІОНАЛЬНІ СУПЕРЕЧНОСТІ

MODERN INTERNATIONAL MIGRATION: GLOBAL FORMAT, REGIONAL CONTRADICTIONS

Stoliarchuk Y. M.

Doctor of Economic Sciences,
Professor of International
Economy Department, KNEU

АНОТАЦІЯ. У статті розкрито ключові риси й особливості розвитку міграційних процесів на глобалізаційному етапі світогосподарського поступу. Проаналізовано специфіку міграції інтелектуальних ресурсів та її вплив на конкурентні позиції держав імміграції. Значну увагу приділено аналізу регіональних суперечностей міграційних процесів, пов'язаних з наростанням політичної нестабільності. **КЛЮЧОВІ СЛОВА:** міграція, світовий ринок праці, транснаціоналізація, внутрішньокорпоративний ринок праці, вплив інтелекту, грошові перекази, глобалізація, політична нестабільність.

ANNOTATION. The article highlights the key characteristics and features of the development of migration processes in the terms of globalization. The specificity of migration of intellectual resources and its influence on the competitive positions of the countries of immigration have been analyzed. Considerable attention is paid to the analysis of regional contradictions of migration processes associated with the growth of political instability.

KEY WORDS: migration, world labor market, transnationalization, internal labour market, brain drain, money transfers, globalization, political instability.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Фундаментальні процеси еко-

номічної глобалізації, охопивши в останні десятиліття усі сегменти і підсистеми світового господарства, дедалі більшою мірою поширюються і на міграційні потоки людського капіталу на міждержавному, регіональному і трансконтинентальному рівнях. Слугуючи головним засобом міждержавного перерозподілу робочої сили у рамках транснаціонального виробничого процесу і глобальних ланцюгів доданої вартості, сучасні міграційні процеси не тільки лежать в основі глобального відтворювального процесу, але й породжують цілу низку якісно нових міждержавних суперечностей і конфліктів, розв'язати які у рамках діючої регуляторної парадигми практично неможливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. 3-поміж наукових праць, присвячених теоретичним та емпіричним дослідженням міграційних процесів, аналізу характеру їх впливу на світогосподарську динаміку, розкриттю закономірностей формування глобального ринку праці і процесів його інституціоналізації, слід відзначити роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених, як Т. Веремієнко, Дж. Пайер, Ф. Хьюго, Е. Тейлор, Д. Массей, Б. Міланович, Е. Плетньов, Л. Прітчет, Дж. Джонсон, С. Сіденко, А. Поручник, Д. Лук'яненко, М. Равальйон, А.Філіпенко та багатьох інших.

Мета статті. Метою статті є розкриття ключових глобалізаційних тенденцій міграційних процесів і регіональних суперечностей і конфліктів, породжених політичною нестабільністю.

Виклад основного матеріалу. У кінці ХХ — на початку ХХІ ст. об'єктивні процеси залучення приватним капіталом робочої сили різної національної належності, набули особливо високої динаміки розвитку, спричинивши подальше поглиблення транснаціоналізації національних економік і розгортання великомасштабного міжнародного виробництва з ієрархічним поділом праці різних груп зайнятих. Останні, проживаючи і працюючи у різних країнах, активно інтегруються нині у єдину транснаціональну виробничо-технологічну систему та внутрішньокорпоративний (інтернальний) ринок праці, який характеризується масштабними переміщеннями різних категорій працівників (особливо керівної ланки) з однієї країни в іншу. Підтвердженням цього є, зокрема, обсяги закордонної зайнятості ТНК, які, за даними Доповіді ЮНКТАД про прямі іноземні інвестиції за 2017 р., становлять нині 82,1 млн осіб [6, с. 26]. Загалом же, згідно звіту ОЕСР про міжнародну міграцію «International Migration Outlook» за 2015 р. відзначається, що загальна кількість населення, що народилось за кордоном, у державах — членах даної організації ста-

новить нині близько 117 млн осіб; а у постійні міжнародні міграційні потоки залучено понад 4,3 млн осіб, з яких 35 % репрезентують іммігрантів, що приїждять за каналами возз'єднання сімей і 30 % — на трудових мігрантів [5, с. 1-2].

У ХХ ст. значно розширилось коло причин, що стимулюють міжнародну трудову міграцію та диверсифікують її структуру. До них належать насамперед: формування регіональних інтеграційних угруповань; наростання інноваційно-технологічного розриву країн і регіонів; поглиблення міжкраїнових демографічних диспропорцій; різночасовий характер економічних криз і коливань ділової кон'юнктури в різних країнах світу. Саме цими причинами були породжені якісно нові особливості сучасних процесів міжнародної трудової міграції. Насамперед слід відзначити високу масштабність і динамізм розвитку міграційних процесів. Так, за даними Світового банку, протягом 1960–2015 рр. загальна чисельність міжнародних трудових мігрантів у світі зростає втричі — з 75 до 220 млн осіб, що становить 3,1 % загальної чисельності населення світу. Як випливає з даних табл. 1, упродовж 2007–2013 рр. щорічні обсяги імміграційних потоків у світі стабільно становили від 3,8 до 4,5 млн осіб, у тому числі до країн Європейського Союзу — 1,9–2,6 млн. Подібні цифри є свідченням не тільки кардинальної зміни етнічного складу населення багатьох держав світу — традиційних центрів тяжіння іммігрантів, але й принципової трансформації його культурно-етнічних і ментальних характеристик, що визначатиме, на нашу думку, на найближчі десятиліття внутрішню і зовнішню політику цих країн.

Таблиця 1

**ДИНАМІКА ЩОРІЧНИХ ІММІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В ОКРЕМІ КРАЇНИ
ОЕСР ПРОТЯГОМ 2007-2013 рр., тис осіб [5, с. 19]**

Країна	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
США	1052,4	1107,1	1130,2	1041,9	1061,4	1031,0	989,9
Німеччина	232,9	228,3	201,5	222,5	290,8	400,2	468,8
Великобританія	343,3	317,3	359,2	394,8	322,6	286,1	291,0
Франція	206,5	214,4	212,1	224,3	231,5	251,2	259,8
Канада	236,8	247,2	252,2	280,7	248,7	257,9	258,6
Австралія	191,9	205,9	221,0	208,5	219,5	245,1	253,5
Італія	571,9	490,4	390,3	355,7	317,3	258,4	245,8

Закінчення табл. 1

Країна	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Іспанія	691,9	409,6	334,1	300,0	291,0	209,8	195,3
Швейцарія	122,2	139,1	114,8	115,0	124,3	125,6	136,2
Нідерланди	80,6	90,6	89,5	95,6	105,6	96,8	105,5
Швеція	74,4	71,0	71,5	65,6	71,8	81,7	86,7
Респ. Корея	44,2	39,0	36,7	51,1	56,9	55,6	66,7
Австрія	47,1	49,5	45,7	45,9	58,4	67,1	65,0
Норвегія	43,9	49,3	48,9	56,8	61,6	59,9	60,3
Бельгія	50,3	51,2	64,2	64,1	64,3	65,7	60,3
Японія	108,5	97,7	65,5	55,7	59,1	66,4	57,3
Мексика	6,8	15,1	23,9	26,4	21,7	21,0	54,4
Данія	30,3	45,6	38,4	42,4	41,3	43,8	52,4
Нова Зеландія	51,7	51,2	47,5	48,5	44,5	42,7	44,4
Ірландія	120,4	89,7	50,7	23,9	33,7	32,1	40,2
Чехія	100,6	76,2	38,2	28,0	20,7	28,6	27,8
Португалія	42,8	71,0	57,3	43,8	36,9	30,7	27,0
Фінляндія	17,5	19,9	18,1	18,2	20,4	23,3	23,9
Усього	4468,9	4176,3	3911,5	3809,4	3804,0	3773,9	3864,1
ЄС	2610,5	2224,7	1970,8	1924,8	1906,3	1875,5	1949,5

Наступною визначальною характеристикою глобальних міграційних процесів є значне посилення впливу демографічних чинників на масштаби трудової міграції. Найрельєфніше це виявляється нині у країнах Західної Європи, США та Росії, де низький приріст населення та його старіння значною мірою компенсуються за рахунок іммігрантів. Так, сучасні демографічні прогнози ООН засвідчують наростання в останнє десятиліття таких глобальних трендів як стрімке скорочення чисельності населення і рівня його зайнятості у групі держав-лідерів, а також збільшенням середнього віку населення та кількості пенсіонерів. Темпи приросту населення знижувались у цілому по світу з 1,24 % протягом 2001-2005 рр., а на період 2045–2050 рр. вони становитимуть не більше 0,36 % [2, с. 39]. Дані тренди ще більшою мірою актуа-

лізуються з огляду на те, що якщо в країнах з відносно низькими показниками економічного розвитку і продуктивності суспільної праці темпи приросту чисельності населення залишаються на високому рівні, то розвинуті держави з року у рік усе більше потерпають від депопуляції населення та скорочення чисельності економічно активного населення. Цілком зрозуміло, що динамічні депопуляційні тенденції, найбільшою мірою охопивши країни світової тріади, уже сьогодні спричиняють посилений тиск на їх державні бюджети у зв'язку з розширенням сегменту утриманців та пенсіонерів, а отже — обумовлюють необхідність ужиття національними урядами активних заходів соціальної політики, зокрема, у частині підвищення пенсійного віку, скорочення програм соціального захисту населення, розширення залучення жінок до суспільного виробництва та ін.

З огляду на це, цілком закономірним є той факт, що нетто-імміграція забезпечує нині у розвинених регіонах світу 56 % демографічного приросту, зокрема у західноєвропейських країнах — 89 %. На сьогодні у країнах — основних реципієнтах іноземної робочої сили частка іноземців становить 5—20 % загальної чисельності населення, або 10—25 % економічно активної його частини. Крім того, на період до 2050 р. найбільшою мірою потребуватимуть компенсаторної нетто-імміграції такі країни, як Німеччина (майже 45 тис. осіб на 1 млн жителів щороку), Італія (39,8 тис.), Франція (30,4 тис.), США (43,2 тис.), Японія (82,6 тис.). Навіть Російська Федерація потребуватиме близько 20,3 тис. іноземців на 1 млн жителів [3, с. 370].

Диверсифікація географічної структури міжнародних міграційних процесів з формуванням нових центрів тяжіння робочої сили. Попри те що понад 60 % загальної чисельності трудових мігрантів (або більше ніж 170 млн осіб) зосереджено нині у розвинених країнах світу, однак в останні десятиліття потужним магнітом для трудових мігрантів став близькосхідний регіон, а саме нафтодобувні країни Перської затоки, де за період 1960–2012 рр. частка іммігрантів у загальній чисельності населення зросла з 5 до 35 % [3, с. 371].

Ще одна притаманна сучасній міграції риса — це випереджальна динаміка нарощування внутрішньоконтинентальної міграції порівняно з міжконтинентальною. Ідеться про скорочення частки міжконтинентальної міграції, коли близько половини трудових мігрантів переміщуються в межах регіональних ринків праці. Водночас, поряд з традиційними потоками робочої сили з країн Латинської Америки до США, поступового поширення набуває

також сезонна і нелегальна міграція в межах латиноамериканського регіону.

Характеризуючи глобалізаційні процеси міграції людського капіталу, не можна оминати увагою і таких її тенденцій як зростання міграції висококваліфікованих фахівців, наукових кадрів та інтелектуалів, а також її системна фемінізація зі стрімким збільшенням частки жінок у загальних міграційних потоках. Так, історичний досвід показує, що суттєві зміни в технологічному розвитку країн були пов'язані з міграцією фахівців високої кваліфікації; учені-емігранти мають причетність до 90 % майже всіх нових ідей, що з'явилися у США у другій половині ХХ ст. Нині близько 1,5 млн кваліфікованих мігрантів зі слаборозвинених країн працюють у США, країнах Євросоюзу, Австралії і Японії. Протягом останнього десятиліття лише Африка втратила 200 тис. осіб кваліфікованих професіоналів і близько 30 тис. дипломованих науковців [2, с. 39].

Що ж стосується фемінізації міграційних процесів, то якщо у 1960 р. частка жінок у загальному контингенті трудових мігрантів не перевищувала 40 %, то сьогодні досягла 50 % [3, с. 371]. При цьому лише трохи більша частина з них проживають у розвинених країнах, інші — у країнах, що розвиваються. У всіх регіонах світу, за винятком Африки та Азії, кількість жінок, що мігрують, перевищує кількість чоловіків, і при цьому вони є самостійними працівниками у сферах охорони здоров'я та освіти, однак все більше з них знаходять роботу в секторах, що не потребують високої кваліфікації, наприклад, у домашньому обслуговуванні, виробництві та індустрії розваг.

Своєю чергою, зростання масштабів і диверсифікація географічної структури нелегальної міграції у світі є закономірним результатом посилення жорсткості імміграційного законодавства у розвинених країнах світу. За різними оцінками, частка мігрантів-нелегалів у світі становить 10–15 % загальної чисельності мігрантів, при цьому серед мігрантів з країн, що розвиваються, їх частка досягає 30 %.

За умов техноглобалізму особливо активізувалась міжнародна мобільність інтелектуальних кадрів у результаті формування глобального науково-освітнього простору, лібералізації обміну науковими кадрами та стрімкого розвитку міжнародних інформаційно-комунікаційних мереж. Сьогодні висока мобільність інтелектуальних кадрів досягла таких масштабів, коли можна стверджувати, що їх внесок у розвиток знань людства цілком порівнянний з їх діяльністю в національно-державних межах. У

зв'язку з цим, у рамках світового ринку праці відбувається швидке формування такого його специфічного сегмента, як ринок наукових кадрів і висококваліфікованих фахівців. Нині в міжнародній практиці використовуються кілька критеріїв для ранжирування країн за показниками еміграції інтелектуальних кадрів. Згідно з критерієм Р. Адамса у країні спостерігається вплив інтелекту, якщо за кордон емігрувало 10 % населення з вищою освітою. Аналітичні дослідження, проведені вченими, показують, які особливо негативні наслідки для економічного зростання країни має еміграція 20 % населення з вищою освітою, або коли чисельність емігрантів, що мають вищу освіту, перевищує 5 % усього населення [1].

Як свідчить міжнародний досвід, важливу роль у формуванні міжнародних центрів високих технологій відіграють тепер інтелектуальні центри (організації, мережі) мігрантів за кордоном. Такі центри зазвичай налічують від кількох сотень до кількох тисяч членів і поділяються на п'ять видів: студентські (наукові) мережі, локальні асоціації висококваліфікованих емігрантів, об'єднання експертів (на зразок Програми трансферу знань до експатрійованих співвітчизників при ООН TOKTEN), інтелектуальні мережі діаспори. В Інтернеті існує понад 50 мереж експатріантів, які об'єднують висококваліфікованих спеціалістів більше ніж у 30 країнах світу. Добре відомими у світі є Колумбійська мережа дослідників та інженерів за кордоном (Red Caldas), Південно-Африканська асоціація науковців за кордоном, Глобальна корейська мережа, асоціації тайських професіоналів у США, Канаді, Європі та Японії.

Оскільки об'єктивною передумовою переманювання інтелекту провідними центрами світового економічного суперництва є загострення конкурентної боротьби між ними за висококваліфіковані кадри, асиметричність в опануванні окремими країнами досягнень науково-технічної революції та диференціації у рівні капітальних вкладень у розвиток науки й техніки, то саме країни — лідери світового господарства на сьогодні сконцентрували на своїй території найчисленнішу армію висококваліфікованих працівників і наукових кадрів з числа іммігрантів.

Традиційно висока потреба цих держав у висококваліфікованій робочій силі особливо зросла із середини 1970-х років, коли нова фаза науково-технічної революції та розвиток інформаційної економіки спонукали західні компанії напружено полювати за інтелектуальними ресурсами, без яких неможливо вижити у жорсткій конкурентній боротьбі на глобальному ринку. Адже залучення

іноземних учених, висококваліфікованих працівників і представників дефіцитних спеціальностей дають змогу західним корпораціям динамічно розвивати свої наукові дослідження та економити значні фінансові ресурси на підготовку власних наукових кадрів.

Постачальниками інтелектуальної робочої сили у високорозвинені країни є як індустріально розвинені країни, так і країни, що розвиваються. Перші — через відставання від лідерів у нарощуванні науково-технічного потенціалу, другі — через брак матеріально-технічних та економічних умов для творчої діяльності. При цьому США завдяки своїм безперечним економічним і науково-технічним перевагам, високій оснащеності й капіталоозброєності ДіР і найвищому рівню оплати праці наукових працівників стали нині головним центром тяжіння для інтелекту у світі. Наприклад, якщо у Сполучених Штатах системний аналітик щороку одержує у середньому 46—57 тис. дол. США, а спеціаліст із технічної підтримки баз даних та розробник програмних продуктів — 25—36 і 49—68 тис. відповідно, то в Індії заробітна плата фахівців подібного профілю — лише 8—11, 5—7 та 15—20 тис. дол. США [1].

Згадані переваги дозволяють США утримувати світове лідерство за показником забезпеченості науковими кадрами, здійснювати селекцію спеціалістів вищої кваліфікації та потрібного профілю та залучати висококваліфікованих спеціалістів із третіх країн. Їм пропонують не тільки вищий рівень матеріального забезпечення, але й сприятливіші умови для творчості, саморозвитку та наукової роботи в найсучасніших лабораторіях і центрах.

Що стосується загальної структури американських іммігрантів, то у ній на сьогодні переважають інженери, оскільки вони репрезентують найбільшу сферу сукупної професійної діяльності цієї країни. Зростаюче значення інженерної праці пояснюється насамперед інтенсивними процесами інформатизації та інтелектуалізації виробництва, тому понад 50 % інженерів США, зайнятих у народному господарстві, припадає на галузі, пов'язані з виробництвом, обробкою та передаванням інформації. Подібні масштаби та структура інженерної зайнятості обумовлює і професійну структуру інженерів-іммігрантів: найбільшим попитом користуються нині ті категорії фахівців, які спеціалізуються в галузі інформаційних технологій. До них належать системні аналітики, програмісти, адміністратори інформаційних мереж і баз даних, спеціалісти з технічної підтримки та розробники програмних продуктів. Так, на сьогодні у сфері інформаційних технологій США працюють близько 650 тис. іноземців, або майже 20 % загальної чисельності зайнятих. Їх лівову частину становлять ін-

дійські фахівці-програмісти, котрі, не поступаючись місцевим працівникам за рівнем професійної кваліфікації, задовольняються нижчим рівнем заробітної плати.

Залучення іноземних учених високої кваліфікації та представників дефіцитних спеціальностей дає можливість США динамічно розвивати свої наукові дослідження та економити значні фінансові ресурси на підготовці наукових кадрів. Достатньо сказати, що у 1990-х роках 40 % докторів наук у галузі інженерних і комп'ютерних дисциплін, а також 25 % викладачів технічних дисциплін у вищих навчальних закладах були іммігрантами. Сьогодні у Сполучених Штатах близько 65 % присуджених наукових ступенів з інженерних наук одержують іноземці (переважно вихідці з азійських країн). Високою є їх питома частка у математиці, фізиці та комп'ютерних науках; іноземне походження мають 60 % американських авторів найчастіше цитованих праць з фізики та 30 % — з інших природничих наук.

Незважаючи на безумовні переваги країн імміграції від припливу іноземної робочої сили, в останні роки дедалі більшою мірою нарастають її виклики і загрози, котрі у Європейському Союзі набули найбільш кристалізованого характеру гуманітарної катастрофи. Так, події «арабської весни» і масштабна війна у Сирії спричинили масштабні додаткові потоки біженців до ЄС, країни-члени якого стали великими реципієнтами біженців. Як показують дані рис. 1, тільки у період 2008–2015 рр., загальна кількість біженців, яких прийняла Німеччина зросла з 26,9 до 475,5 тис. осіб, Угорщина — з 3,2 до 177,1 тис., Швеція — з 24,9 до 162,5 тис., Італія — з 30,1 до 84,1 тис., а Франція — з 42,6 до 75,8 тис. осіб відповідно.

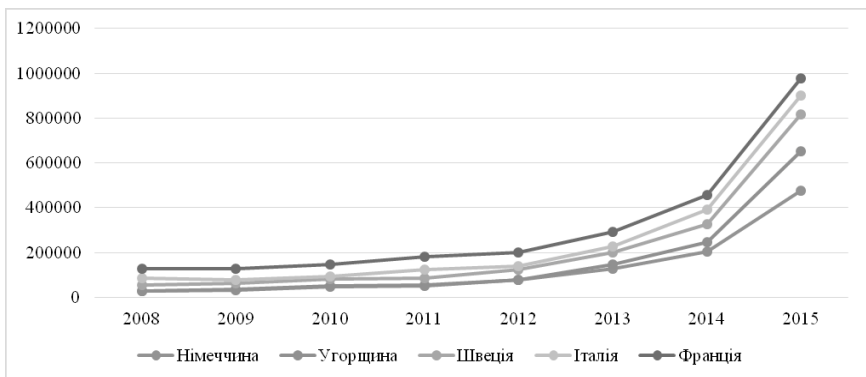

Рис. 1. Основні країни-реципієнти біженців у країнах Європейського Союзу у 2008-2015 рр., кількість заявок [4]

Разом з тим, Німеччина, Франція, Італія і Великобританія посідають у Європі перші позиції за показником частки відхилених заявок на отримання статусу біженця. Зокрема, у 2015 р. за вказаними країнами вона становила 50 %, 74, 59 і 63 % (рис. 2).

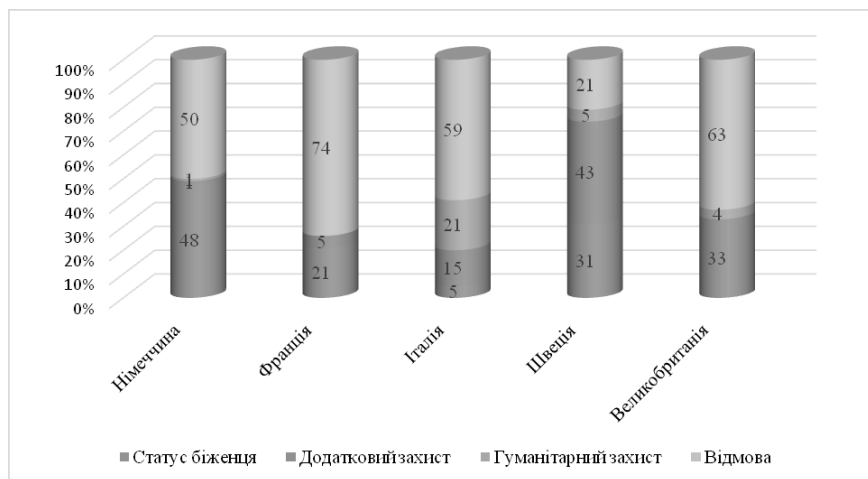

Рис. 2. Ухвалення рішень про надання статусу біженця у 2015 р., % заявників [4]

Загалом же тільки за 2015–2016 рр. до Європи з країн Африки і Близького Сходу прибуло понад 500 тис. мігрантів, що за умов браку транспарентності правил їх прийому, відсутності консолідованих підходів країн до розв’язання міграційної кризи і неконтрольованого переміщення мігрантів по континенту вже стало причиною масових людських жертв. Так, тільки за перші 5 місяців 2015 р. у Середземному морі потонули понад 1800 мігрантів, що майже у 20 разів більше, порівняно з тим же періодом 2014 р. [2, с. 40].

Більше того, масовий наплив мігрантів у Європу значно активізує діяльність крайніх політичних сил і радикалізує настрої громадян багатьох держав континенту. Ставши по суті «лакмусовим папірцем» інституційної кризи в ЄС, міграція біженців кидає виклик існуванню самого інтеграційного угруповання і Шенгенської угоди, оскільки у нинішній парадигмі загальноєвропейської міграційної політики вирішенню даної проблеми немає. Тож у майбутньому держави — члени ЄС мають суттєво модернізувати свою міграційну політику з тим, щоб привести її у відповідність з

тими викликами і загрозами, що їх несуть у собі глобалізація і наростання у світі політичної й економічної нестабільності і нерівноваги.

Таким чином, аналіз причин та особливостей сучасних міжнародних міграційних процесів, з великою мірою ймовірності дає можливість спрогнозувати їх стійкий і незмінний характер на найближчі десятиліття з періодичними сплесками. Останні можуть бути викликані не тільки традиційними, але й емерджентними факторами: воєнними та громадянськими конфліктами на території окремих країн; стихійними та природними катаклізмами в окремих регіонах світу; політикою демографічної експансії з боку перенаселених держав; освоєнням нових, раніше не обжитих, територій планети; поділом світу на так звані зони праці, зони життя, зони відпочинку; причинами релігійного та цивілізаційного вибору місця і країни проживання, а також формуванням особливої категорії громадян глобального світу, для яких постійна міграція стає природним станом.

Висновки. Підбиваючи підсумок, відзначимо, що на рубежі ХХ—ХХІ століть світовий ринок праці трансформується у глобальний формат свого розвитку, характерними ознаками якого стають: структурна, географічна і професійно-кваліфікаційна диверсифікація ринку праці; зростання відкритості національних ринків праці; зростаюча мобільність людського ресурсу у всепланетарному масштабі; уніфікація вимог до відтворення робочої сили на інтернаціональній основі; демократизація трудових відносин між працедавцями і транснаціональною найманою робочою силою; конвергенція на регіональному, а в майбутньому — і на глобальному рівні, стандартів життя і праці людей у різних країнах; координація, узгодження та зближення соціальних політик держав світу. Ключовою тенденцією сучасного етапу міжнародної трудової міграції є її динамізм і масштабність, що виявляється у втягненні в ці процеси як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються, різних категорій працівників (низькокваліфікованих, висококваліфікованих, фахівців інтелектуальної праці, креативних спеціалістів), у формуванні системи регуляторних інститутів наднаціонального і глобального рівнів у міграційній сфері. Наслідком посилення даної тенденції є зміцнення соціальних зв'язків між країнами еміграції та імміграції, що сприяє не тільки досягненню ними позитивного економічного ефекту, але й обміну ідеями та соціальним досвідом і формуванню в майбутньому нового міжнародного соціального порядку.

Список літератури

1. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: [монографія] / [Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Столярчук Я. М. та ін.]; За заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2008.
2. *Веремієнко Т. С.* Глобальні тенденції міжнаціональної міграції / Т. С. Веремієнко // Вісник Дипломатичної академії України. — Серія «Економічні науки». — Частина III. — 2016. — Випуск 23: Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. — С. 38–45.
3. Міжнародна економіка: підручник / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук. — К.: КНЕУ, 2014.
4. *Солодько А.* Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики / А. Солодько, А. Фітсова. — Аналітичний центр CEDOS, 4 березня 2016 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>
5. International Migration Outlook 2015. — OECD Multilingual Summaries. — Summary in English. — OECD, 2015.
6. World Investment Report 2017: Investment and the Digital Economy. — UNCTAD, 2017.

References

1. Hlobalna ekonomika XXI stolittia: liudskyi vymir: [monohrafiia] / [Lukianenko D. H., Poruchnyk A. M., Stoliarchuk Y. M. ta in.]; Za zah. red. D. H. Lukianenka, A. M. Poruchnyka. — K.: KNEU, 2008.
2. *Veremiienko T. S.* Hlobalni tendentsii mizhnatsionalnoi mihratsii / T. S. Veremiienko // Visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. — Seriiia «Ekonomichni nauky». — Chastyna III. — 2016. — Vypusk 23: Zovnishnia polityka i dyplomatiia: tradytsii, trendy, dosvid. — S. 38-45.
3. Mizhnarodna ekonomika: pidruchnyk / D. H. Lukianenko, A. M. Poruchnyk, Ya. M. Stoliarchuk. — K.: KNEU, 2014.
4. *Solodko A.* Mihratsiina kryza v YeS: statystyka ta analiz polityky / A. Solodko, A. Fitisova. — Analitychnyi tsentr CEDOS, 4 bereznia 2016 r. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>
5. International Migration Outlook 2015. — OECD Multilingual Summaries. — Summary in English. — OECD, 2015.
6. World Investment Report 2017: Investment and the Digital Economy. — UNCTAD, 2017.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2017 р.